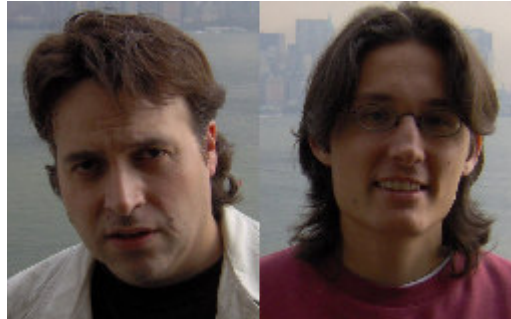

A Rába- és Muravidéki szlovének „nyomában“ Amerikában (26.9.06 – 2.10.06)

Útinapló Horváth Tibor és Gerber Joël-től

New-York

Jó 8 óra repülés után megérkeztünk a JFK-Reptéren a „világ fővárosában“ New-York-ban. Miután megtörtént a köteőlező rövid intervjú az amerikai vámhivatalnál és miután a poggyászsunkat felkaptuk és elhajtjuk a nagy termet ennek a híres reptérnek, már az első kuriózummal találkozunk. Mindjárt a reptér épület előtt a szabadban találkozunk egy kis , speciálisan dohányzóknak kielt teremmel. Nagyon érdekesen találtuk ezt az ötletet, hogy egy kis tetős helység lett elkészítve a dohányzóknak a szabadban, amiről egy kicsit azért elkellett mosojognunk. Egy kis szünet után beültünk egy Suttlebusban, ami elvitt bennünket a Hotelunkhoz. Német és nyugatamerikai turistákkal együtt Brooklin, Queens és Harlem részen keresztül utasztunk és kb 1 óra múlva elértük a célunkat: Az Upper Westside-et Manhattan-ban.

Miután beköltöztünk a Hotel szobánkban már tudunk volna mindjárt aludni, mert a hosszú repülés után és a 6 óra időváltás miatt nagyon fáradtak voltunk. De a szerezvetségét már az elein akkartuk az új időzónára megszoktatni. Ezért elhatároztuk magunkat, hogy elhadjuk a Hotelt és valamit megünk enni. Az első étkezés USA-ban egy nagy XXL-méretű (ami minden Amerikában XXL-méretű) Sendvicsből ált. Kiültünk egy padra egy nagy útelágazás mellett és ekkor tudatos lett bennünk, hogy mért hívják New-Yorkot a „ városnak, ami sosem alszik“. A nagy forgalom, a sok nép jön és megy, az üzletek nyitva és nagyban kivilágítva..... Egy török kávé után, amit egy görög vendéglőben ittunk, amiben Indiai bincérek dolgoztak lasan vissza igyekeztünk a Hotelban.

Másnap reggel már 6.30-kór elhadtuk a Hotelunkat és a New-Yorki metróval indultunk végig Manhattan alatt dél felé a *Battery Park*-ig, ahonnan egy kompal mentünk a *Liberty Island* (szabadságsziget) és szabadság szoborhoz és onnét tovább az *Ellis Island*-szigetre. Mielőtt a túristák nagy tömeg megérkezik, igyekeztünk a szabadság szobrot meglátogatni. Már a kompról pompa nagyban mutatkozott a szabadságszobor. Elképzeltük, hogy milyen élmény lehetett ez a látás azoknak a bevándorlóknak, akik kb 100 évvel ezelőtt hajóval érkezték USA-ban és hogy menyire fészabadulhattak, illetve megkönyebbültek, amikkor megláthatták ezt az óriási szobrot miután hetegik hajón voltak az atlanti óceánon.

Miután egy lift felvitt benűnket a szobor talabzat fölé és az ott lévő teraszra kimentünk, egy kimondhatatlan gyönyörű killátással lettünk meglepve: Egy fantasztikus panoráma a Manhattani Skyline-el és a *Brooklin-Bridge*-el a távolban. Egy bizonyos idő „bámulás“ után elhagytuk a világhíres szabadság jelképet és indultunk a következő célunkhoz: Az *Ellis Island* szigetre. Ez a kis sziget New-York város előtt millió bevándorlóknak az egyetlen kaput jelentett az Új Világban. Amikkor leszáltunk a kombról és bementük az óriási immigráció épületben, akkor sütünk szemben, hogy milyen procedúran mentek át az új bevándorlók. Nagy fekete fehér fényképek illusztrálták a megérkezést, orvosi vizsgálatot, intelligencia teszteket stb...

Amikkor a gyülekezési teremben léptünk be, akkor próbáltuk magunkban kifesteni, hogy milyen érzés lehetett az én (Tibor) nagypapám kettő leánytestvéreknek, amikkor 1910 körül a kis Apátistvánfalvából megérkesztek. Sok fajta nemzet minden féle népviseleti öltözetben, az a sok fajta nyelvek, olasz, görög, török, orosz stb... Úgy érezhették magukat, mint ha a Babiloni toronyban

érkeztek volna és az ablakokon keresztül mutattak a magas óriási New-Yorki felhőkarcolók. Ma *Ellis Island* egyben egy emlékmű és múzeum. Audiovezetéssel, amiben az akkori bevándorlók mesélik el a bevándorlási élményüket, lehet az elmúlt eseményeket megtapasztalni. Ezentúl a látogatóknak rendelkezésére állnak több keresőgépek, amiben a bevándorló nevüket lehet megkeresni. Ezt mindjárt ki is próbáltuk és néhány Rábavidéki Szlovén neveket, amelyek hirtelen az eszünkben jutott, beadtuk a gépben pl. Doncsecz, Mukics, Sukics, Horvath, Bedics, Merkli, Holecz stb... A megkeresett nevek egy óriási fekete színű kőformás metál falon az u.n. *Wall of Honor* le lehet megtalálni.

Ezen a falon a bevándorlók utódok adományoztak egy összeget hogy a bevándorló rokonuknak a nevüket kiírják. Mély benyomásokkal kora délután vissza érkeztünk a New-York városban. Mivel este 6 órára foglaltuk le a bérkocsinkat hogy tovább felderítsük a Rábavidéki szlovén történelmet USA-ban, időnk volt a Manhattan néhány részét gyalog meglátogatni. A *Battery Park*-ról nagy lépésekkel elindultunk Manhattan központja felé. Néhány felhőkarcoló olyan hatalmas volt hogy csak ha felnéztünk már akkor majdnem elszédültünk. Sűrűn kis régi templomok próbálkoznak a hatalmas modern felhőkarcolók mellett mutattkozni, hogy ők is itt vannak. Egy kis idő után megérkeztünk egy másik színhelyre, aminek egy történelmi és egyben egy tragikus jelentése van , a *Ground Zero*-t, az a helyszín ahol a 2001 szeptember 11-ig Terrormerénylet előtt két óriási *World Trade Center* ikertoronyai álltak.

Egy „megrezgetett“ érzés volt ott állni, ahol 5 évvel ezelőt enyi ember vesztette életit. Miután elhagytuk ezt a somorú helyszínt tovább folytattuk a sétánkat a tőzsde negyeden a *Wall Street*-ten, keresztül a *Broadway* úton észak irányban. Hirtelen betévtünk egy New-Yorki negyedében, ami abszolút másképen mutatkozott be , mint a többi város részei, a *China Town* (Kínai negyed). Persze még Amerikában voltunk, de az itten élet inkább Beijing-re vagy Hong-Kong-ra hasonlított. Az ázsiai kereskedők kis piacokon kínálták az árukat, ami nagyából halakból és minden fajta tengeri állatokból (élő rákok) ált.

A kirakatokban lógtak arany-barna színre sült csirkék, amiket főleg ázsia vevők vásárolták meg. Egy pár utcával tovább észrevedtük piros-fehér-zöld színű zászlókat, ami a szomszéd városnegyedet

jelképezte: *Little Italy* (Kis-Olaszország). Ez Amerika, éppen egy pár percel ezelőtt a távoli keleten és most meg pedig dél-európában! Amit eddig hiányoltuk ez most teljesült: Kint a szabadban a vendéglők előtt ülni és étkezni lehetett.

A további USA utunkon is észrevettük, hogy a vendéglő előtt ülni és étkezni ez hiánycikk. Mivel Európában megszoktuk kellemes időben kint ülni ezért kihasználtuk a lehetőséget itt a *Little Italy* negyedben. Miután egy finom olasz ételt megettünk és újra az amerikai kiegészítő adóval, ami éttermekben kajákra és italokra rászámolják, megettünk lepve, tovább folytattuk az utunkat a metróval vissza az *Upper Westside* részre, ahol már várt bennünket a lefoglalt bérkocsi. Tulajdonképpen egy „kis autót“ foglaltunk le, de mivel USA-ban „kicsi“ csak ritkán kicsit jelenti ezért egy közepes nagyságú autót kaptunk, amely automata sebességváltású. Most egy másik meglepetéssel kellett megbirkózni: Este 6 óra után a munkaforgalomban a Manhattan város részt kocsival elhagyni. Szerencsessen ketten voltunk az autóban... és volt egy Navigációszerkezet az autóban! USA-ban más módon jelezik ki az utakat mint nálunk Európában. Városjelölés helyett sűrűn csak az utak száma és az égtáj, hogy mere vezet az út, van kiírva. (pl. 320 East High Street). Nem éppen túl könnyű 2 európainak kitalálni egy óriási városból amikkor éppen dugulási forgalom van. De egy bizonyos idő után rendelkezünk avval a rutinával, hogy kitaláltunk sikeresen New-Yorkból a 78-as számú nyugatra vezető Autópályára. A következő célunk a 80 ezres Bethlehem-i város a Pennsylvania államban volt, abban a városban ahova nagyobb számban is Rába- és Muravidéki Szlovének telepettek.

Bethlehem

Amikor már feltértünk a 78-as autópályára Bethlehem város felé, a forgalom lecsökkent és így nyugottan 2 óra autózás után 9 órakor este Bethlehemben érkeztünk. Navigátor segítségével szépen a Hotel-hoz, amit már 1 hónappal ezelőt lefoglaltunk, odataláltunk. A Hotel portása, aki segített a bőröndöket a szobában felvinni, már örömmel várt bennünket. Törekedett (egy kicsit túlmotiváltan is)

velünk egy beszélgetést elindítani, ami egy kicsit nehezen működött, mert az amerikai akcentus nehezen volt megérthető. Nem először tűnt nekünk ez az amerikai túlfédélzetes barátságoság és szolgáltatás fel. Mint európai azért az ember ezt a nagy figyelmeséget és nyitottságot néha egy picit szokatlanak látja, ami utóvégre egy pozitív gesztus. Miután a portás nagy beszédárada után megmagyarászta az összes szoba berendezését, elment, mi meg idővel készültünk lepihenni, hogy a következő napot új friss energiával tujuk hozzákezdeni.

Másnap már reggel korán keltünk, hogy a város felderíthetjük. Aki Bethlehem várost beglátogatja, annak mindjárt két dolog feltűnik, hogy

1) hogy a város-t egy folyó két részre válsztja (*North Bethlehem és South Bethlehem*)

2) a nagy *Moravian* (Herrnhuti) befolyás a városképre és várostörténelmre. (Herrnhuti = német nyelvű Protestáns gyülekezet eredetileg Morvaországból).

Mindjárt a Hotel mellett találkoztunk egy szabadtéri múzeummal, amely a Bethlehemi *Moravians* ipari történelmet mutatja be. Továbbiakkban meglátogattuk az összes *Moravians* épületeket Bethlehemben, amely a Bethlehemi város gazdasági és kulturális történelmi örökséget reflektálja. Eddig a Bethlehemi város észak részén kerestük fel a történelmi pontokat és úgy gondoltuk, hogy mielőtt átkocsikázunk a város déli részre, megiszunk egy kávé. Egy vendéglőben rendeltünk egy általános méretű kávé (*regular coffee*) és kaptunk egy jó kb 4 dl-es kartonpohár tele kávéval. Ezenkívül USA-ban szokásos, hogy ingyen feltöltik az üres poharat kávéval. Ez felszólítás nélkül történik és olyan gyorsan, hogy az ember meglepődik, hogy milyen hirtelen megtelt újra a pohár kávéval. Ez USA, az ország, ahol a szolgálatot nagy betűvel írják! Enyi koffein után frissen éreztük magunkat a Bethlehemi történelmi felfedezést tovább folytatni. Bethlehemi déli város részen felkerestük a szlovén katolikus Szent József templomát. 1880 és 1930 között nagyszámú emigráltak szlovének a Mura- és Rábadékről Bethlehemben és főleg a város déli részen települtek le akkoriban. E bevándorlók között katolikusok és evangélikusok is voltak. A város déli részen, ahol munkát is találtak az új hazában, alapították a templomukat és a saját gyülekezési klubjukat is.

Amikor próbáltunk a Szent József katolikus templomban bemenni észrevettük, hogy az ajtók zárva voltak, de ebben a pillanatban egy férfi hang egy templom szembe lévő épületből megszólalt. Oda nézve ládtunk, hogy egy pap hívott bennünket, aki éppen a ház ajtaját fehérre festette. Amikor oda mentünk bemutatkozott, hogy ő a Szent József templom papja. Mondta, hogy mivel most festési munkában van, hogy másnap reggel 9 orakkor szívesen kinyissa részünkre a templomot és megmutatja nekünk. Örömmel megköszöntük és már igyekeztünk vissza a Hotelhez, ahol találkoztunk Susan-al, aki Muravidéki származású. Vele elmentünk a Hotel szembe lévő legöregebb USA könyvesboltban

(*Moravian Bookshop*), aminek volt egy étkező része, ahol megkajáltunk. Susan a Bethlehemi Acélgvár archívum rendezője és kaja után meghívott benűnket egy intervjúra Stephen-el, aki évekig az acélgvárban dolgozott. Stephen az édesapja részéről Rábavidéki szlovén származású. Itt találkoztunk Dennis-el Ken-nell akik szintén az acélgvár archívumot rendezik. Ők intervjuszták Stephen-t az acélgvár munkás évekeiről. Nekünk is volt lehetőségünk Stephen-l elbeszélgetni a szlovén györkereiről. Ez a kellemes találkozás után vissza igyekeztünk a Hotelben , mert tudtuk, hogy a következő napon zsufolt lesz a program.

Ahogy megigértük a Szent József templom papjának, már 9 óra reggel elmentünk, hogy meglátogatjuk a templomját. Amikor a plébános Úr kinyitotta a Szent József templom ajtaját gyönyörű sok színben kifestett ablakok ragyogtak felénk. Minden ablak egy Mura- vagy Rábavidéki falunak van szentelve amely között “Števanovci”-it is olvastunk.

Miután egy picit elbeszélgettünk a plébános Úrral vissza indultunk a Hotelhez, mert ott találkoztunk Margie és férjével, Joe-al. Margie édesapja részéről Apátistvánfalvai származású. Együtt elmentünk a Margie unokatestvérít a Charline-t meglátogatni. Beszélgetésünk és egyes okmányok megtekintés folyamatán kiderült, hogy valószínűen a Margie és Charline nagypapájuk, aki Apátistvánfalváról USA-ban kivándorolt a Tibor déd-nagymamája édestestvéreje vagy unokatestvéreje volt.

Ez a kellemes és simpatikus találkozás után vissza tértünk a Bethlehemi deli város részire, az óriási acélgvár elé, ahol Susan-al megbeszéltük, hogy Ken, aki több mint 40 évig dolgozott az acélgvárban, hogy bemutatja nekünk a gyárat.

Amikor megérkeztünk a gyár elé megismertettünk Mary-vel, aki Prekmurjéből vándorolt be Bethlehemben, és szintén ott várt bennünket. Mary ismer Apátisvánfalvaikat Bethlehemben akik 1956-ban mentek ki és akik a Tibor Édesapájt még Apátisvánfalván fiatalokkorukban ismerték. Kellemes meglepetéssel várt bennünket Mary az acélgyár előtt, hogy estére megvagyunk hívva vacsorára e Apátistvánfalvaiaktól egy vendéglőben. De mielőtt elmentünk a vacsorára várt bennünket a Bethlehem Lehigh Egyetemen Amidon professzor Úr, aki mesélt nekünk a Bethlehem város sok fajta etnikai bevándorlási történetéről. Enyi sok értékes benyomások után jól esett az estét kellemes beszélgetéssel egy idyllikus vendéglőben Apátistvánfalvaikkal együtt tölteni.

Másnap, a szombat, arra lett tervezve, hogy a New Jersey és New York államban meglátogatjuk a Tibor Nagynéit, akikkel Tibor utójára 1989-ben találkozott. Már reggel korán indultunk el Bethlehemből és először tapasztaltuk azt, hogy az auto navigátorja és a térképűn kettő egymás ellenirányban mutatta az utat, hogy mere kell mennünk. Egy pár másodperc elgondolkodás után a navigátorban bíztunk, ha bár a navigátor olyan utat mutatott, amely a térképen nem is volt bejelölve. Szerencsésen jól döntöttünk és eltévedés nélkül a nagynéiék házuk elé találtunk.

Vissza térve Bethlehemben, vasárnap reggel korán újra a Bethlehem deli város részre vezetett az utunk. Felkeresettük azt a temetőt, ahol a 20 század elején a Mura- és Rávidéki szlovén bevándorlók elvannak temetve. A temető egy tombon fekszik és amikor a tombra felmentünk egy gyönyörű kilátás mutatkozott nekünk a Bethlehem városra.

A látogatónak mindjárt feltűnek az óriási acélgvár kemencék, ahol a 20 század elején majdnem a város minden családnak minimum egy tagja ott dolgozott. Ez a gyár több mint 100 évvel ezelőtt lett megalkakítva és 1995-ben állította le az üzemelést. Mint legnagyobb munkaadó a városban sok bevándorló Mura- és Rábavidékiegnek is adott lehetőséget pénzt keresni és egy új exisztenciát lábraállítani. Röktön a temető oldali bejárata után hirtelen azt gondoltuk, hogy mint ha egy Rabavidéki Szlovén falu temetőjében lennénk: “eti pocsíva” volt egy csoport sírkövön felírva. Miután egy pár fényképet csináltunk elmentünk pár utcával arébb a Szent John evangélikus-luterán szlovén templomban. Misére voltunk meghíva és egy mise utáni ebédre, amelyet a Szent John evangélikus luterán templom oltári társaság készítette és a Bethlehemi-Murska-Sobota testvérváros szövetség szponzorált a templom mellék épületében. E találkozáson kaptunk lehetőséget mindenekeelőtt Muravidéki származású bevándorlókkal elbeszélgetni. Nyugdíjas acélgvár munkásai egyesivel felléptek és benyomás és megható keltően mesélték a saját gyerek-, ifjú- és a munkakorjukat az akkori multikulturális Bethlehemi déli városrészben, ahol laktak és dolgoztak. Mai napon is még szívesen és örömmel visszamelékezőnk erre az értékes és szívés találkozásra és a finom ebédre. Estére meg hivatalosak voltunk vacsorára a Magyar Szent István templomban, ahova meghívott bennünket Margrit, Tibor édesapja egyik Apátistvánfalvai iskolai osztálytársa. E templomi melléképületben, ahol szintén egy bőséges és finom kaja várta a több mint 100 vendéget számos dél Vasmegeyei bevándorlókkal ismerkettünk meg.

Sok érdekes és értekes benyomásokkal és persze jólakottan vissza tértünk a Hotelban. Lassan kesztük a bőröndünket összepakplni, mert már másnap este indultunk vissza Európában. De miután elindultunk vissza a New-Yorki JFK reptérre felkerestük Bethleheben az egykori Tibor nagyszülei szomszédjukat Apátistvánfalván, a Bedics családot, akikre a Tibor édesapja nagyon jól emlékszik és

még mai napon említi és szívesen vissza emlékezik, hogy milyen jól volt régen amikor a “Šoulin” szomszédságban mindenki még otthon Apátistvánfalván lakott!

A rövid, de rendkívül intenzív tartózkodásunkat USA-ban nagyon élveztük és bőséges új élményekkel és benyomásokkal tértünk vissza Európában. Nagyon érdekes volt, a Bethlehemi város múlt tanúvallomásait, mint a Herrnhuti (Moravians) gyülekezet cselekvését felkeresni vagy, ami részünkre különös jelentőségben állt: Követni és utánrajzolni USA-ban a Mura- és Rábavidéki Szlovének immigráció nyomokat. A felderítésünk folyamatán nagyon sok kedves és segítőkész emberekkel találkoztunk és ismerkedtünk meg, akik nagy angażiranje-al a mi ügyünket támogaták. Ezeknek az embereknek illeti egy különös köszönet. Még egy különös köszönetet szeretnénk kimondani *Susan Vitez*-nek, a Bethlehemi acélgyár archiva rendezőjének, aki rendelkezésünkre állt sok értékes információkkal és aki részünkre számos eseményeket szervezett. Köszönetet is szeretnénk kimondani *Mary Karol*-nak, aki szintén nagy angażiranje -al segített és részünkre egy találkozást szervezett Bethlehembben kivándorolt Apátistvánfalvaikkal (Časar Margrit, Časar Vendel és felesége Ana meg Kosar Jožef), akik a Tibor édesapját még otthon ismerték.

Már előre örülünk hamarosan újra az atlantikai óceánt átrepülni és a Mura- és Rábavidéki Szlovén emigrációs történelmet Bethlehembben tovább követni.

Írta: Tibor Horvat és Joël Gerber

2007 Március 7-től 2007 Júni-ig Szentgotthárdon a *Lipában* történik a kiállításunk Bethlehemről..